

Szczecin 10.04.2022 r.

Dr hab. Marcin Orzechowski, Prof. US
Katedra Studiów Międzynarodowych i Europejskich
Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Szczeciński

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Grzegorza Tutaka, pt. „Polityka imigracyjna Polski w latach 2004-2015”, Lublin 2022, ss. 477.

1. Ocena wyboru problematyki rozprawy i znaczenie badań

Rozprawa doktorska mgra Grzegorza Tutaka, przygotowana w Katedrze Teorii Polityki i Studiów Wschodnich, Instytutu Nauk o Polityce i Administracji KUL, pod kierunkiem dr hab. Tomasza Stępniewskiego, Prof. KUL, wpisuje się w obszar badań politologicznych nad uwarunkowaniami, koncepcją oraz realizacją polityki imigracyjnej Polski. Podjęcie tej problematyki przez Doktoranta uznaję za w pełni uzasadnione i wartościowe poznawczo. Zagadnienie to jest niezwykle aktualne ze społecznego i politycznego punktu widzenia.

Europejski kryzys migracyjny roku 2015, zagrożenia bezpieczeństwa Unii Europejskiej, kryzys demograficzny, a także pandemia Covid-19 uświadomiły, że poszukiwanie uniwersalnych rozwiązań w polityce migracyjnej w tak dynamicznym otoczeniu jest niezmiernie trudne. Sytuacja migracyjna państwa charakteryzuje się dużą zmiennością, a to powoduje, że jest ona możliwa do przewidzenia jedynie w pewnym zakresie. Widać to dobrze na przykładzie Polski, gdzie w obliczu kryzysu na granicy polsko-białoruskiej, reżim Aleksandra Łukaszenki zastosował elementy wojny hybrydowej. Ponadto, agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę spowodowała intensyfikację, i tak już

dużego napływu uchodźców do Polski, nie tylko z terenów objętych bezpośrednimi działaniami militarnymi, ale i obszarów, gdzie rosyjskie wojska dopuszczały się aktów terroru i ludobójstwa.

Należy pamiętać, iż przy określaniu kierunków polityki migracyjnej Polski niezbędne jest uwzględnienie międzynarodowych uwarunkowań, w tym również zobowiązań wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Kluczowe jest zapewnienie odpowiedniej implementacji obowiązującej legislacji UE, a także aktywny udział w negocjacjach nad projektami nadającymi kształt przyszłej polityce migracyjnej i azylowej Unii Europejskiej, co należy traktować jako wieloletni proces. Rozważania nad polityką imigracyjną mają, obok znaczenia naukowego, również walory praktyczne, edukacyjne oraz prognostyczne.

Wszystkie wymienione wyżej okoliczności prowadzą do konstatacji stwierdzającej, iż wybór tematyki rozprawy należy uznać za trafny, aktualny i ważny z punktu widzenia badań nad procesami migracyjnymi i ich znaczeniem dla bezpieczeństwa, zarówno w skali regionalnej, jak i globalnej.

Dlatego też wysoko należy ocenić starania Autora w kwestii połączenia ważnego i aktualnego problemu badawczego z zastosowaniem praktycznym. Fakt ten należy uznać za istotny walor recenzowanej rozprawy.

2. Ocena merytoryczna i uwagi metodologiczne

Przedmiotem analizy w recenzowanej dysertacji jest polityka imigracyjna Polski w latach 2004-2015. Cezura czasowa, zastosowana przez Autora jest w pełni zasadna. Zakres czasowy otwiera rok przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, a kończy kryzys migracyjny, z jakim borykała się ówczesna Europa. Jak słusznie zauważa Doktorant, przystąpienie do Unii Europejskiej oraz do strefy Schengen w istotny sposób wpłynęło na modelowanie procesów migracyjnych w Polsce.

Dysertacja składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia, zawiera również wykaz wykorzystanej literatury, spis tabel, rysunków i wykresów. Struktura pracy zaproponowana przez Doktoranta jest logiczną konsekwencją wynikająca z precyzyjnego sformułowania problemu oraz pytań badawczych, co z kolei znajduje przełożenie na klarowną i spójną koncepcję przeprowadzonego w pracy wywodu. Skłania to, do konstatacji, że Autor kierował się zasadą konstruowania struktury pracy, opartą na przyjęciu czytelnego kryterium porządkowania logiki układu treści, przy jednoczesnym zachowaniu kryterium jej rozłączności.

W recenzowanej pracy zasada ta jest przestrzegana, co wskazuje jednoznacznie na konsekwencję i metodologiczną staranność Autora.

Oceniając cel rozprawy, pytania badawcze, hipotezy i hipotezy szczegółowe oraz problemy badawcze, należy uznać, że są prawidłowo sformułowane i adekwatne do podjętej problematyki. Już we wstępie Doktorant z całą stanowczością stwierdza, iż problematyka migracji we współczesnym świecie jest niezwykle aktualnym, ważnym i wielowymiarowym zagadnieniem.

Recenzowana rozprawa doktorska ma na celu zaprezentowanie kompleksowego podejścia do zagadnienia polityki imigracyjnej Polski w latach 2004-2015 poprzez uwzględnienie najważniejszych elementów o charakterze historycznym, gospodarczym, prawnym, społeczno-kulturowym oraz z zakresu bezpieczeństwa. Jak zaznaczył Autor, celem pracy jest również wskazanie kształtu i rozwiązań polityki imigracyjnej Polski w kontekście wspólnotowej polityki imigracyjnej UE z uwzględnieniem procesu europeizacji.

Doktorant w swym postępowaniu badawczym sformułował następujące pytania:

1. Jakie uwarunkowania determinowały politykę imigracyjną Polski w latach 2004-2015?
2. Które z determinant miały największe znaczenie dla kształtu polityki imigracyjnej w Polsce?
3. Jaki wpływ na politykę imigracyjną w Polsce miało członkostwo w Unii Europejskiej i strefie Schengen?
4. Jakie cechy charakteryzowały politykę imigracyjną Polski w latach 2004-2015?

Dodatkowo, podejmując próbę ujęcia przedmiotowego analizowanego zagadnienia, Autor stawia hipotezę, że polityka imigracyjna Polski w latach 2004-2015 ukierunkowana była na imigrację ze Wschodu, zwłaszcza osób polskiego pochodzenia, zaś członkostwo w UE determinowało w jej obrębie działania z zakresu azylu i ochrony międzynarodowej.

W celu efektywnego rozwiązania analizowanego problemu badawczego mgr G. Tutak z powodzeniem posłużył się zróżnicowanymi technikami i metodami badawczymi.

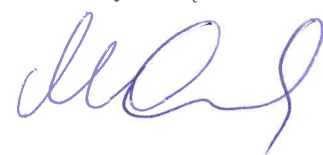
Zastosowana analiza czynnikowa pozwoliła na charakterystykę uwarunkowań, jako sił sprawczych o największym, zdaniem Autora znaczeniu dla polityki imigracyjnej Polski w latach 2004-2015. Kolejną metodą jest metoda analizy czynnikowej, za pomocą której Doktorant dokonuje identyfikacji, typizacji, hierarchizacji, wnioskowania oraz prognozowania czynników mających znaczenie dla badanego zjawiska czy procesu. W recenzowanej dysertacji zastosowano również analizę aktów prawnych o zasięgu międzynarodowym, w tym teksty konwencji, traktatów i innych umów międzynarodowych, których stroną jest Polska, oraz aktów prawnych dotyczących zagadnienia imigracji i obowiązujących w porządku krajowym.

Należy podkreślić i jednocześnie docenić fakt, iż Autor w swoim wywodzie nie tylko odnosi się w kategoriach teoretycznych ale również stosuje w praktyce analizę systemową. Badając politykę migracyjną przez pryzmat analizy systemowej analizuje ją jako układ elementów uporządkowany wewnętrznie, posiadający strukturę. Takie podejście pozwala na analizę polityki migracyjnej z perspektywy sytuacji decyzyjnej – problemu, który wystąpił w danej rzeczywistości, a który musi rozwiązać ośrodek decyzyjny; procesu decyzyjnego – mechanizmu podejmowania określonych działań w oparciu o szereg powiązań przyczynowo-skutkowych niezbędnych do realizacji określonego celu oraz implementacji decyzji – czyli poprzez wdrażanie działań za pomocą odpowiednio dobranych mechanizmów i instrumentów. Istotny wkład w podjęte rozważania wniosła analiza danych statystycznych dotyczących wielkości i struktury imigracji oraz procesów jej towarzyszących.

Magister Grzegorz Tutak podjął się niemałego trudu uporządkowania faktograficznego omawianych zagadnień, co z kolei przyczyniło się do powstania zwartej, kompleksowej i dobrze podbudowanej źródłowo analizy problemu, opartej o najnowszą literaturę. Baza źródłowa jest bardzo obszerna, różnorodna i reprezentatywna dla omawianego tematu. Obejmuje pozycje zarówno w języku polskim oraz angielskim. Analiza źródłowa odnosi się do prac podejmujących temat imigracji z różnych perspektyw – związków i relacji zachodzących pomiędzy sferą polityki a migracji, pomiędzy społeczeństwem przyjmującym a imigrantami, wpływu imigracji na rynek pracy, zmian instytucjonalnych oraz tworzenia instrumentów polityki imigracyjnej sprzyjających zarządzaniu imigracją. Należy również zwrócić uwagę na fakt, iż Doktorant wykorzystał liczne opracowania, dotyczące relacji imigracji z bezpieczeństwem, między Unią Europejską a państwami członkowskimi, a także historii i teorii migracji oraz prawa międzynarodowego. Prezentują one badania z zakresu wielu dziedzin nauki: ekonomii, demografii, politologii, socjologii, prawa, nauk o bezpieczeństwie oraz stosunków międzynarodowych. Uzupełnieniem wspomnianej literatury naukowej, są dokumenty publikowane przez organizacje międzynarodowe oraz organy i instytucje państwowe. Można wymienić m.in. dokumenty i raporty tworzone przez polskie ministerstwa, w tym Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.

Ciekawym i wartościowym uzupełnieniem wywodu są liczne wykresy oraz zestawienia tabelaryczne, w tym również samodzielnie opracowane przez Autora, m.in. na podstawie danych Ministerstwa Pracy i Polityki społecznej (s. 87, 89) oraz Komendy Głównej Straży Granicznej (s. 148, 149, 150). Należy również podkreślić, że tekst został napisany językiem zrozumiałym i komunikatywnym, z dobrze prowadzoną narracją. Opracowanie czyta się z

przyjemnością i uwagą. Ilość informacji nie zniechęca a jedynie podkreśla zaangażowanie Autora w przygotowany tekst.

W rozdziale pierwszym (ss. 13-51) Doktorant poddał analizie istotę i specyfikę polityki imigracyjnej. Punktem wyjścia rozważań było określenie znaczenia migracji dla państwa. W dalszej kolejności Autor dokonuje przeglądu definicyjnego pojęć polityki migracyjnej, polityki imigracyjnej oraz polityki integracyjnej. Uszczegółowieniem przeprowadzonego wywodu są rozważania poświęcone doktrynie migracyjnej, gdzie zwrócono uwagę na złożoność problemów związanych z jej tworzeniem i realizacją w zakresie m.in. celów, potrzeb społecznych, a także przeciwstawnych interesów różnych grup społecznych. Magister G. Tutak omówił też modele polityk imigracyjnych oraz odniósł się do paradygmatów badawczych polityki imigracyjnej, rozumianych jako strategii badawczych oraz zespołów norm, wzorców i reguł postępowania za pomocą których możliwe jest rozwiązanie określonego problemu (s. 9)

Drugi rozdział (ss. 52-152) zawiera analizę uwarunkowań polityki imigracyjnej Polski w latach 2004-2015. W pierwszej kolejności przedstawiono uwarunkowania historyczne wpływające na sytuację migracyjną Polski w okresie międzywojennym. W dalszej części wywodu, Autor skupia się na determinantach o charakterze gospodarczym. Analiza ta dotyczy związków pomiędzy migracją, ekonomią a polityką państwa oraz instrumentów wykorzystywanych do pozyskiwania imigrantów pożądaných na rynku pracy. W części poświęconej prawnym uwarunkowaniom polityki imigracyjnej Polski, Autor dokonał przeglądu najważniejszych aktów prawa międzynarodowego, europejskiego i krajowego dotyczących problematyki migracji. Z kolei, w przypadku uwarunkowań z obszaru bezpieczeństwa, Mgr G. Tutak omawia czynniki, które determinują postrzeganie imigracji w kontekście bezpieczeństwa. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż Doktorant dokonał szczegółowej charakterystyki skali przestępczości z udziałem imigrantów, wykorzystując w tym celu statystyki Policji, Służby Więziennej oraz Straży Granicznej

Rozdział trzeci (ss. 153-247) zawiera analizę koncepcji polityki imigracyjnej Polski. Punktem wyjścia przeprowadzonego wywodu jest koncepcja przedmiotowej polityki wynikająca z przyjętych dokumentów strategicznych odnoszących się bezpośrednio do analizowanej problematyki, z uwzględnieniem tych, które w sposób cząstkowy traktowały kwestię imigracji. W dalszej części rozdziału przedmiotem analizy są inicjatywy i dokumenty programowe wybranych, największych miast Polski związane z problematyką imigracyjną. Uzupełnieniem rozważań zawartych w części dysertacji jest syntetyczna charakterystyka wybranych organizacji pozarządowych, ich zadań i podejmowanych przez nie inicjatyw.

Autor uwzględnił również oficjalne stanowiska wspomnianych organizacji wobec

przyjętych uregulowań prawnych i rozwiązań programowych proponowanych przez władze państwowe w zakresie imigracji. Następnie przedstawiono poglądy wybranych Kościołów i związków wyznaniowych na kwestię imigracji. W sposób szczególny zwrócono uwagę na postawę i zaangażowanie Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, jako podmiotu skupiającego największą liczbę wiernych, będących jednocześnie obywatelami polskimi. Ostatnim elementem, zaprezentowanym w tym rozdziale jest znaczenie debaty na forum Unii Europejskiej dla jakościowego charakteru polityki imigracyjnej Polski.

Czwarty rozdział (ss. 248-285) zawiera analizę norm i instytucji polityki imigracyjnej, z uwzględnieniem jej wartości i celów. Przedmiotem analizy było tu rozpoznanie i scharakteryzowanie norm obowiązujących w analizowanej polityce wraz z wyszczególnieniem instytucji odpowiedzialnych za jej realizację. Doktorant dokonuje także charakterystyki grup imigrantów, których obecność w Polsce jest pożądana. W dalszej części omówiono instytucje odpowiedzialne za proces tworzenia, wdrażania i realizacji polityki imigracyjnej w Polsce. Przedstawiono właściwości poszczególnych ministerstw i jednostek im podległych.

Ostatni, piąty rozdział (ss. 286-418) przedstawia analizę praktycznej realizacji polityki imigracyjnej. Autor charakteryzuje system legalizacji pobytu i zatrudniania cudzoziemców, w tym w obszarze warunków niezbędnych do legalnego przekraczania granicy państwowej i pobytu w Polsce. Autor, w pełni zasadnie, odnosi się do kluczowej dla powyższych rozważań Ustawy o cudzoziemcach z 2013 roku. Dalsza część rozdziału poświęcona jest omówieniu rodzajów obowiązujących pozwoleń na pracę wydawanych cudzoziemcom, wraz z warunkami ich otrzymania oraz systemu opieki nad imigrantami i uchodźcami. Doktorant przedstawił także system wsparcia osób objętych ochroną międzynarodową, prawa i obowiązki państwa przyjmującego, wynikające z prawa międzynarodowego i krajowego. Analiza działań prewencyjnych koncentruje się na omówieniu systemu zwalczania imigracji nieudokumentowanej oraz systemu zapobiegania handlowi ludźmi. Wskazano na instrumenty i rozwiązania instytucjonalne w przedmiotowym zakresie oraz kompetencje służb i instytucji przeciwdziałających obu zjawiskom. Autor analizuje także współpracę pomiędzy polskimi i międzynarodowymi organami zwalczającymi migrację nieudokumentowaną i handel ludźmi. Wartościowym uzupełnieniem rozważań zawartych w tym rozdziale jest omówienie roli i znaczenia instytucji tworzących system wsparcia imigrantów, Indywidualnych Programów Integuracyjnych oraz przedstawienie całości działań i instrumentów niezbędnych w realizacji polityki imigracyjnej Polski w kontekście integracji.

3. Uwagi szczegółowe

Praca doktorska z pewnością zasługuje na publikację (bądź to w postaci książkowej, bądź to w postaci artykułów naukowych). W trakcie opracowywania – niezwykle obszernego materiału – warto byłoby zastosować się do kilku uwag szczegółowych.

W procesie recenzji natrafiono jednak na sformułowania o zbyt ogólnikowym charakterze, np.:

- „*Życie człowieka od samego początku jego istnienia jest związane z mobilnością*” – s. 52
- „*Odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 roku ożywiło nadzieje na nowe, lepsze życie*” – s.55
- „*Współczesne migracje międzynarodowe jako powszechny przejaw aktywności ludzkiej oraz zjawisko społeczne, niosą za sobą pozytywne lub negatywne skutki*” – s. 131

W rozdziale drugim, w zdaniu: „Analiza determinant historycznych polityki imigracyjnej Polski wykazała, że 1989 rok stał się momentem przełomowym dla polityki naszego państwa, nie tylko w wymiarze wewnętrznym, ale także zewnętrznym” – s. 94 – mamy do czynienia ze swego rodzaju niezręcznością stylistyczną, charakterystyczną raczej dla narracji publicystycznej, a nie naukowej.

Należy jednak z całą stanowczością podkreślić, iż powyższe uwagi w żaden sposób nie obniżają wysokiego poziomu merytorycznego recenzowanej dysertacji, mają jedynie na celu pogłębić widoczną motywację Doktoranta do dalszych działań badawczych.

4. Konkluzje

Rekapitulując, należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska jest interesującym studium dotyczącym polityki imigracyjnej Polski, zarówno w wymiarze koncepcyjnym, jak i implementacyjnym. Rozważania prowadzone przez autora świadczą o bardzo dobrej znajomości analizowanej problematyki oraz o umiejętności w zakresie samodzielnej pracy badawczej i krytycznego myślenia. Lektura dysertacji potwierdza, że przeprowadzone badania dostarczają wystarczających dowodów na poparcie tez i hipotez postawionych w pracy.

Należy podkreślić widoczną pasję Doktoranta i ugruntowanie podejście metodologiczne w prowadzonym postępowaniu badawczym.

Recenzowana praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego i wskazuje na wysoką umiejętność praktycznego zastosowania w pracy naukowej zarówno podstaw teoretycznych, nie tylko z zakresu nauk o polityce i administracji ale też nauk społecznych. Wnosi tym samym, istotny wkład w rozwój badań naukowych dotyczących polityki imigracyjnej Polski i może stanowić inspirację, nie tylko dla samego Autora, ale i innych badaczy zainteresowanych tą problematyką, do poszukiwania dalszych, naukowych eksploracji zaprezentowanego w dysertacji zagadnienia.

Reasumując, uważam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska mgra Grzegorza Tutaka spełnia warunki określone w ustawie z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r., poz. 478). Z pełnym przekonaniem wnoszę o dopuszczenie mgra Grzegorza Tutaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony.

Alwin Oniechowski

